

Inhoudsopgave

Woord vooraf	9
Afkortingen	11
Inleiding	13
Steden, stadsfinanciën en stedelijke macht: een eerste positiebepaling	14
De Gelderse stadsfinanciën als onderzoekscasus: vragen en uitgangspunten	18
Werkwijze en opzet van het boek	20
DEEL I STAATSVORMING, STEDELIJKE ECONOMIE EN INSTITUTIES	23
1 Theoretische en methodologische kaders en bronnen	25
1.1 Staatsvorming, steden en economie	25
1.2 Publieke financiën: een historiografisch overzicht	32
1.2.1 Staatsvorming en publieke financiën	32
1.2.2 Stadsfinanciën als onderzoeksthema	36
1.3 Stad, centraal gezag en financiën in de laatmiddeleeuwse Nederlanden	41
1.3.1 De ontwikkeling in de Bourgondische kerngewesten	41
1.3.2 De casus Gelre: vragen en uitgangspunten	48
1.4 Het bronmateriaal: de stadsrekeningen	56
1.4.1 Het beschikbare bronmateriaal en hun edities	56
1.4.2 Stadsrekeningen als bron: context, mogelijkheden en problemen	58
1.4.3 De monetaire problematiek in de Gelderse stadsrekeningen	67
1.5 Besluit	84
2 Politiek en economie in laatmiddeleeuws Gelre	87
2.1 Inleiding	87
2.2 Politieke ontwikkeling tot 1473	88
2.2.1 De ontwikkeling van de landsheerlijkheid Gelre tot 1350	88
2.2.2 Partijstrijd, personele unie en stedelijke invloed (1350-1423)	100
2.2.3 Staten, steden en Bourgondië (1423-1473)	106
2.3 Politieke ontwikkeling tussen 1473-1550	114
2.3.1 Tussen Gelre en Bourgondië: de Bourgondische bezettingen (1473-1492)	114
2.3.2 Gelre onder hertog Karel van Egmond: de Gelderse oorlogen (1492-1538)	125

2.3.3	Naar grotere verbanden: Gelre en de Habsburgse Nederlanden (1538-1550)	139
2.4	Economische ontwikkeling in Gelre, 1300-1550	145
2.4.1	Het stedelijke netwerk in Gelre: ontstaan, structuren en bevolking	148
2.4.2	Gelders welvaren? Handel langs Rijn, Waal en IJssel	159
2.4.3	De stedelijke economie: een schets van productie- en consumptiepatronen	173
3	Financieel beheer. De sociaal-politieke en institutionele kaders	181
3.1	Introductie: 'het geld van de stad'	181
3.2	Financieel beheer in Arnhem	183
3.2.1	Het burgemeestersambt in Arnhem	186
3.2.2	De Arnhemse stadsschrijvers	190
3.2.3	Het rentmeestersambt in Arnhem	194
3.2.4	Toenemende invloed van burgers en gilden	196
3.2.5	De belastinginning: pachters versus stedelijk personeel	204
3.2.6	Landsheer en financiële autonomie, 1473-1550	207
3.3	Financieel beheer in Zutphen	210
3.3.1	Rentmeesterschap als raadsambt: stedelijke oligarchie en financieel beheer	213
3.3.2	De rol van de Zutphense stadsschrijvers	218
3.3.3	De invloed van burgerij en gilden op het financiële beheer te Zutphen	220
3.3.4	Belastinginning in Zutphen	227
3.4	Besluit: financieel beheer en lokale macht in vergelijkend perspectief	229

DEEL II DE STEDELIJKE FINANCIËN: EEN DETAILSTUDIE **233**

4	De uitgaven. Uitgangspunt van het financiële beheer	235
4.1	De totale uitgaven: een globaal overzicht	235
4.1.1	<i>Totale uitgaven van het Arnhemse stadsbestuur</i>	237
4.1.2	<i>Totale uitgaven van Zutphen</i>	239
4.2	Uitgaven voor bestuur, rechtspraak en administratie	242
4.2.1	Bestuurlijke en administratieve uitgaven te Arnhem	244
4.3	Openbare werken	259
4.3.1	Uitgaven voor openbare werken te Arnhem	262
4.3.2	Uitgaven voor openbare werken te Zutphen	271
4.3.3	Dakpan- en steenproductie en dakpansubsidies	275
4.3.4	Besluit	277
4.4	Militaire uitgaven	277
4.4.1	Militaire uitgaven in Arnhem	280
4.4.2	Militaire uitgaven te Zutphen	294
4.5	Afdrachten ten behoeve van de landsheer en zijn bestuur	304
4.5.1	Directe belastingen	304
4.5.2	Pachtsommen	308

4.5.3	De landsheerlijke bieraccijns	309
4.6	Besluit	312
5	De inkomsten. De zoektocht naar geld	314
5.1	De totale inkomsten: een globaal overzicht	314
5.2	Inkomsten uit de openbare macht van het stadsbestuur	316
5.2.1	Boeten en burgergeld in Arnhem	316
5.2.2	Inkomsten uit boeten en burgergeld in Zutphen	318
5.3	Het stedelijk domein: inkomsten uit stedelijke bezittingen en rechten	322
5.3.1	Het stedelijk domein te Zutphen: fundament van de Zutphense stadsfinanciën	325
5.3.2	Het stedelijke domein van Arnhem	368
5.4	Indirecte belastingen	384
5.4.1	Indirecte belastingen te Arnhem	385
5.4.2	De prijs voor onafhankelijkheid: indirecte belastingen in Arnhem na 1515	427
5.4.3	Indirecte belastingen te Zutphen	434
5.4.4	Fiscale politiek in Zutphen na 1492	452
5.4.5	Indirecte belastingen: evoluties en factoren	458
5.5	Directe belastingen en overige heffingen	462
5.5.1	Directe belastingen	462
5.5.2	Kar- en graafgeld	465
5.6	Besluit	466
6	De stedelijke schuldenlast. Financiële politiek	468
6.1	Kapitaalmarkten in de late middeleeuwen	469
6.2	De schuldenlast van Arnhem	474
6.2.1	Vlottende leningen	474
6.2.2	Gecondolideerde schuldenlast	481
6.2.3	Uitstel van betaling, saneringspogingen en betalingsachterstanden	489
6.3	De schuldenlast van Zutphen	496
6.3.1	Vlottende leningen	496
6.3.2	Geconsolideerde schuldenlast	497
6.4	Besluit	512
Conclusies		516
	Stedelijke financiën en het financieel beheer	519
	De stedelijke financiën in Gelre: ontwikkeling en factoren	521
	Stedelijke financiën en de stedelijke economie	523
Appendix		527
Summary		529
Zusammenfassung		533

Bronnen & literatuur	537
Uitgegeven bronnen	538
Secundaire literatuur	540
Lijst van kaarten & tabellen	563
Lijst van grafieken	564
Lijst van afbeeldingen	566
Register	569
Curriculum Vitae	582